

Маламир Спасов

Институт по балканистика с Център по тракология, БАН

malamirski@gmail.com

„Великият Левантинец“ или за границите на безграничното

Malamir Spasov

Institute of Balkan Studies & Centre of Thracology, BAS

malamirski@gmail.com

“Great Eastern”: On the Boundaries of Boundlessness

Abstract

On September 2, 1901, in Brăila, Romania, was born Andreas Embirikos (1901-1975), one of the most significant Greek poets who, along with Seferis, belonged to the so-called *Generation of the '30s* – an important representative of Greek modernism who introduced surrealism in Greek context, confirmed revolutionary of the word, great visionary, and heretic from his first poetry collection. In addition, professional psychoanalyst, enthusiastic photographer, and literary critic.

The Great Eastern (Ο Μέγας Ανατολικός) is his magnum opus – the mega-novel of Embirikos, he has been working on for more than two decades, and was published only after his death. *The Great Eastern* contains 100 chapters, unfolding upon more than 2000 pages. The novel was released in 8 volumes only in the 1990s. There has been no comprehensive translation of the novel so far. *The Great Eastern* was on the verge to become *the great unpublished* of Embirikos and, unfortunately, remains the *great untranslated* of Embirikos.

The Great Eastern is actually the name of a giant transatlantic steamship, a veritable Titanic's predecessor, which made several courses from Liverpool to New York and back in the second half of the nineteenth century. In a nutshell, in *The Great Eastern* Embirikos reveals a ten-day voyage of the giant steamship in May 1867 as a journey through hedonism and beyond, during which her passengers devote their selves to love without boundaries and generally to all kinds of

crossing the boundaries.

The Great Eastern is a transgressive novel. It represents literature that many would call dangerous. This is a good reason for speculating over the concept of transgressive. Boundaries and boundlessness are a matter of perspective. The real question is what goes beyond the boundaries of boundlessness.

Keywords: Andreas Embirikos; *The Great Eastern*; transgressive novel

„Грейт Истърн“

Точно в 12.30 по обяд на 03 ноември 1857 г., на един кей на Темза в района на Кучешкия остров, Хенриета Хоуп, дъщеря на един от големите спонсори на Източната компания (*The Eastern Company*), разбила бутилка шампанско в носа на кораба и, за учудване на всички присъстващи, казала: „Кръщавам те „Левиатан“!“ (Ashton 2017: 134). Последвал инцидент с една от макарите, двама души загинали, високият прилив отминал и спускането на гигантския параход по вода било отложено с няколко месеца. И тъй като хората продължавали да го наричат с името, с което бил известен преди това, корабът бил преименуван на „Грейт Истърн“ (*SS Great Eastern*), сиреч „Великият Левантинец“.

„Грейт Истърн“ бил стоманен параход, проектиран от Изъмбард Кингдъм Брунел, именит английски инженер иноватор, изиграл ключова роля в индустриалната революция. През 1858 г., когато бил пуснат по вода, „Грейт Истърн“ бил най-големият кораб, строен някога – същинска метафора на обилието и излишъка, или на ексцеса, както би се изразил Батай. Неосъщественят Левиатан бил истински предшественик на „Титаник“, включително що се отнася до късмета, тъй като по време на злополучното му първо пътешествие бил сериозно повреден от експлозия на борда. След ремонта, в продължение на няколко години параходът правел курсове като океански лайнер между Великобритания и Америка. През пролетта на 1867 г. „Грейт Истърн“ отплавал на последното си истинско пътешествие от Ливърпул до Ню Йорк, за да привлече американски туристи на Парижкото изложение (Gillings 2006: 133-149). Самият Жул Верн се намирал на борда му по време на този рейс и по-късно го описал в романа си „Плаващият град“ (*Une ville flottante*, 1871 г.) (Hale and Hugill 2000: 137). „Великият Левантинец“ и неосъществен Левиатан завършил живота си като туристическа атракция – плаващ музикален салон и гигантски рекламен билборд на известна верига универсални магазини в Ливърпул (Gillings 2006: 133-149).

Тук изниква следната аналогия: „Грейт Истърн“, който обтегнал границите на технологиите от Викторианската епоха до техния предел (и вероятно коствал живота на своя създател визионер), този прокълнат Левиатан,

бил спуснат по вода (1858) почти едновременно с излизането на „Цветя на злото” (1857) на Бодлер, сборникът със стихове, който в известен смисъл пуснал на свобода демона на модернизма.

Андреас Ембирикос

Тъкмо историята на „Грейт Истърн” и неговото последно истинско пътешествие през пролетта на 1867 г. очертават границите на един роман, който минава всякакви граници – „Великият Левантинец” (Ο Μέγας Ανατολικός) от големия гръцкия поет сюрреалист Андреас Ембирикос – неговият *magnum opus*, делото на живота му и неговата най-значима и влиятелна творба (Stabakis 2008: 53-54).

Самият Ембирикос, един от най-интересните гръцки интелектуалци на ХХ век, поет писател, психоаналитик, литературен критик и фотограф, се ражда извън границите на естествената си родина – в Браила, Румъния, през 1901 г. – в семейството на заможен гръцки banker, крупен корабен магнат, депутат и министър, и неговата руска съпруга. Получава образованието си първо в Атина, учи икономика в Лозана, а по-късно литература и философия в Кингс Колидж, Лондон. Известно време работи в лондонския клон на корабната компания на баща си, но напуска, солидарен с безработните докери, къса със семейния бизнес и заминава за Париж. Живее във френската столица между 1926 и 1931 г., влиза в кръга на френските сюрреалисти, среща се с Андре Бретон и се влюбва в автоматичното писане. Освен това се сближава с някои от създателите на Парижкото психоаналитично общество, сред които Рене Лафорг и Мари Бонапарт, и учи психоанализа. След завръщането си в Гърция, държи сказки за сюрреализма, превръщайки се в негов флагман на гръцка земя с книги като революционната, невиджано еретична, херметична, „трудна” или просто скандална „Доменната пещ” (1935), последвана от „Вътрешна земя” (1945) и „Писания или Лична митология” (1960). Освен че въвежда сюрреализма в гръцката литература и се превръща, наред със Сеферис, в един от най-влиятелните представители на така нареченото „Поколение на 30-те”, Ембирикос става и първия психоаналитик в родината си, предизвиквайки бурните реакции, както на либерали, така и на консерватори. Всичко, което Ембирикос продължава да създава, запазва онзи икономически тон от първите му сюрреалистични творби (Merry 2004: 124-125).

„Великият Левантинец”

„Великият Левантинец” е същински литературен Левиатан – може би най-дълго писаният и със сигурност най-обемистия сред текстовете на модерната гръцка литература, както и най-нецензурния от всички гръцки романи (Merry 2004: 124-125). (Още една метафора на обилието.) А, уви, и

един от най-непреведените. До този момент не е известно съществуването на цялостен превод на романа.

Ембирикос работи повече от две десетилетия върху своя мега-роман. Поставя началото му някъде през 40-те години, като го доразвива и преработва през следващите десетилетия, четейки части от него единствено на свои близки приятели. В едно писмо, самият Ембирикос, заявява желанието си романът да бъде публикуван едва след смъртта му, нецензуриран, но под псевдоним, за да се избегнат всякакви последици за семейството му (Stabakis 2008: 53-54). В края на краищата, „Великият Левантинец” се появява в началото на 90-те години на ХХ век, дълго след смъртта на неговия автор, излизайки с името на Андреас Ембирикос върху корицата. Романът е издаден в 8 тома, съдържа повече от 100 глави и се разгръща върху повече от 2000 страници. Някои изследователи са склонни да го определят като най-колосалния и най-порнографски роман на ХХ век в европейски мащаб (Merry 2004: 124-125).

Основни действащи лица във „Великият Левантинец”, освен самият гигантски параход „Грейт Истърн”, са неговите пасажери, поели на десетдневно транс-атлантическо плаване от Ливърпул до Ню Йорк през май 1867 г. Ако трябва да бъде грубо скициран, сюжетът напомня на приключенски морски роман, в който една жена, която пътува със съпруга си, разбира, че мъжът, в когото е влюбена, се намира сред пътниците. Ембирикос описва „Грейт Истърн” като същински кораб на хедонизма, на борда на който по време на това десетдневно пътуване мнозинството пасажери се наслаждават на любов без граници и откриват нови форми на щастие и невинност (The Untranslated 2014). В открития океан, далеч от брега и недосегаеми за каквито и да е социални норми и табута, пътниците на гигантския параход се отдават на всевъзможни хедонистични изживявания, повечето от които могат евфемистично да бъдат определени като перверзии. Всички фантазии, теории и визии на Ембирикос са развити с епичен тон, чрез полиран стил и архаизиран език, изпълнен с игра на думи и литературни препратки. Трансгресивният му маниер на писане изгражда многопластов наратив, който прелива от всички сексуални табута на епохата, включително хомосексуалност, междурасов секс, содомия, садомазохизъм, всички възможни варианти на педофилия и пр. (Merry 2004: 124-125). В реално съотношение с времето върху страниците на романа разточително и последователно са описани актове на съвкупление, воайорство, инцест и т.н., нерядко оцветени с игриви псевдо-психоаналитични нюанси. Вероятно Ембирикос е изградил много от героите на романа въз основа на хора и случаи, с които се е запознал по време на своя опит като психоаналитик, както и в книгите по сексология, по време на заниманията си с история на сексуалността.

Подобни откровени текстове, разбира се, винаги предизвикват раздвижване, било то в литературното, социалното, философското поле или пък

такова от някакъв друг порядък. За някои „Великият Левантинец“ просто напомня на „Плаващият град“ от Жул Верн; за други десетдневното пътуване на Левиатана е алюзия за Бокачовия ренесансов шедьовър; за трети той отправя не толкова към „Декамерон“, колкото към „120-те дни на Содом“ на Маркиз дьо Сад – един краен експеримент в проза, по-игрив и от „Сало“, прословутата лента на Пазолини. Самият Елитис защитава Ембирикос, когото нарича визионер и пророк, а за романа му се застъпва с твърдението, че, за разлика от дьо Сад, който използва темата за сексуалността, за да изобрази ада на земята, Ембирикос работи със същата материя, създавайки точно обратното – рая (The Untranslated 2014).

В края на краищата „Великият Левантинец“ е привидно пътуване през хедонизма и отвъд него, всъщност отдадено на целенасоченото престъпване на всички граници по пътя си. С други думи, романът представлява трансгресивна литература, която някои биха определили като опасна.

Стефан Рол/Георги Динев

Тук бих искал да отворя скоба за една, макар и не пълна, аналогия: подобно на Ембирикос, гръцкият сюрреалист, роден извън границите на родината си, един румънски авангардист пък се ражда в Прекопана, Битолски вилает, тогава в рамките на Османската империя, днес – Перикопи, окръг Флорина, Гърция. Известен е с литературния си псевдоним Стефан Рол. Всъщност истинското му име е Георги Динев, син е на български комита, избягал със семейството си в Букурещ през 1907 г. Ембирикос и Рол могат да бъдат съпоставени не само на географски принцип. Преди да се радикализира и да се отдаде на пролетарска литература, Рол – авангарден поет, редактор и кино-критик – преминава в своите търсения през повечето авангардни течения, достигайки до сюрреализма (Avangarda Românească 2015: 728-729). Името на Рол се свързва с поредица от авангардни списания в Румъния от 20-те и 30-те години на ХХ век (като „уну“, „75НР“, „Пункт“, „Контимпуранул“, „Урмуз“ и пр.), както и с повечето големи имена в румънския артистичен авангард (сред които Виктор Браунер, Иларие Воронка, Саша Пана, Бенжамин Фондан, Джео Богза), наред с техния трансгресивен литературен и социален опит, наред с техните забранени заради порнографско съдържание произведения, наред с последвалите процеси за сквернословие и пр.

Кирил Христов, „Тъмни зори“

Тук изниква втора аналогия: този път става дума за един от най-цензурираните български писатели – Кирил Христов. Не толкова чешитът, който бил в „сложни отношения“ с почти всеки в литературните среди, и не толкова лирикът, чието име веднага извиква определението „хедонист“, нито дра-

матургът или преводачът, колкото белетристът, по-скоро непознат, за когото казват, че това, което се възприема като скандално и невъзможно за творбите на Вазов, Яворов, Тодоров и Славейков, при него се превръща в норма (Гърдев 2006); Кирил Христов, чиито забравени или забранени (или и двете) книги търпят преиздания в началото на 90-те години на XX век, точно когато се появява и „Великият Левантинец” на Ембирикос. Такъв е романът „Тъмни зори” (1920, 1991), както и „Бездна, изповед на един умопобъркан” (1995). За някои „Тъмни зори” е „неуспешен опит в този род творчество” (Минков 2004), за други – „безспорният белетристичен шедьовър на поета” (Гърдев 2006). Факт е, че при излизането на романа през 1920 г. той е обявен за „порнографически”, а конфискацията му е осуетена едва след застъпничеството на Вазов (Величков 1999: 950). „Тъмни зори” и „Великият Левантинец” трудно могат да бъдат съпоставени, що се отнася до самия текст. И все пак, в своя роман Кирил Христов съвсем целенасочено борави с табулата на епохата, описвайки, макар и не толкова експлицитно и разточително като Ембирикос, актове на съвкупление, воайорство, инцест, самоубийство. Все пак трансгресията и границите, които престъпва са взаимозависими. С други думи каквито границите – такава и трансгресията, както и обратното.

Трансгресията

В съзвучие с размислите върху опозицията „свое-чуждо”, която предполага някаква граница, и в духа на компаративизма, който, на свой ред, преминава граници, казаното дотук е добър повод за размисъл над понятието за трансгресивното.

Еротизмът е само една от възможните арени за систематични занимания с идеята за трансгресията. Темите, разбира се, могат да бъдат много повече. Обстоятелствата, от друга страна, са важен фактор при определянето на темите. Но трансгресията, каквито и форми да приема, е стара, колкото природата и утвърждаването на нормите, които нарушава. Връзката между нормата и трансгресията може да бъде всякаква. Онова, което модерността и философията постепенно ни разкриват, що се отнася до трансгресията, е умисъл.

След като Бог е мъртъв, няма граници за безкрайността и няма нищо извън битието. Принудени сме непрекъснато да признаваме вътрешната природа на битието, на това, което Батай нарича суверен, а Фуко описва като неограничена власт на граничността и пустота на ексцеса (Jenks 2003: 89). Единственият начин, по който може да се придаде някаква структура или кохерентност на един неограничен свят, е чрез ексцеса, който трансгресира този свят и по този начин го изгражда – постигането, което следва и съпровожда трансгресията. Перифразирайки Батай, трансгресията не отрича табуто, а го престъпва и го допълва (Батай 1998: 66), тя потвърждава грани-

ците, показва осъзнаването на границите, а не тяхното отсъствие. Трансгресията се е превърнала в модерно, пост-божествено начинание (Jenks 2003: 90), едно търсене на граници за престъпване, еротизъм, който надхвърля границите на сексуалността. Бог става преодоляването на Бога, границите стават трансгресирането на границите. Тогава единствено опита на трансгресията държи нищото на безкрайността под контрол.

Осъзнато или интуитивно, някои визионери и пророци на XX век имат това познание. Ако в творбите им има послание, свързано с това познание, вероятно то би гласяло: Няма забрана, която да не може да бъде нарушена и няма граница, която не може да бъде трансгресирана.

Цитирана литература

- Батай 1998: Батай, Жорж. Еротизмът. София: Критика и хуманизъм, 1998.
Batay 1998: Batay, Zhorzh. Erotizmat. S.: Kritika i humanizam, 1998.
- Величков 1999: Величков, Петър. Сексуалният живот. – В: България 20 век. Алманах. София: Труд, 1999.
Velichkov 1999: Velichkov, Petar. Seksualniyat zhivot. – V: Bulgariya 20 vek. Almanah. Sofiya: Trud, 1999.
- Гърдев 2006: Гърдев, Борислав. В търсене на Кирил Христов. – В: Подир българската мечта. Варна: LiterNet, 2006 <https://litenet.bg/publish4/bgyrdev/podir/03_03.htm>.
Gardev 2006: Gardev, Borislav. V tarsene na Kiril Hristov. – V: Podir balgarskata mechta. Varna: LiterNet, 2006 <https://litenet.bg/publish4/bgyrdev/podir/03_03.htm>.
- Минков 2004: Минков, Цветан. Кирил Христов. – В: Библиотека „Български писатели“. Живот – Творчество – Идеи. Том VI. Варна: LiterNet, 2004 <<https://litenet.bg/publish10/cminkov/khristov.htm>>.
Minkov 2004: Minkov, Tsvetan. Kiril Hristov. – V: Biblioteka „Balgarski pisатели“. Zhivot – Tvorchestvo – Idei. Tom VI. Varna: LiterNet, 2004 <<https://litenet.bg/publish10/cminkov/khristov.htm>>.
- Ashton 2017: Ashton, Rosemary. One Hot Summer: Dickens, Darwin, Disraeli, and the Great Stink of 1858, New Haven: Yale UP, 2017, p. 134.
- Avangarda Românească 2015: Avangarda Românească. Antologie. București: Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2015, 728-729.
- Hale and Hugill 2000: Hale, Terry and Hugill, Andrew. The Science is Fiction: Jules Verne, Raymond Roussel and Surrealism – In: Jules Verne: Narratives of Modernity, Liverpool: Liverpool UP, 2000, p. 122-142.

- Gillings 2006: Gillings, Annabel. Brunel. London: Haus Publishing, 2006, p. 133-149.
- Jenks 2003: Jenks, Chris. Transgression. London: Routledge, 2003.
- Merry 2004: Merry, Bruce. Encyclopedia of Modern Greek Literature, London: Greenwood Press, 2004, p. 124-125.
- Stabakis 2008: Stabakis, Nikos. Surrealism in Greece. An Anthology, Austin: University of Texas Press, 2008, p. 14-56.
- Survey of London 1994: Southern Millwall: Drunken Dock and the Land of Promise. – In: Survey of London: Volumes 43 and 44, Poplar, Blackwall and Isle of Dogs. London : Hermione Hobhouse, 1994, p. 466-480. British History Online <<http://www.british-history.ac.uk/survey-london/vols43-4/pp466-480>>.
- The Untranslated 2014: The Great Untranslated: O Megas Anatolikos by Andreas Embirikos – In: The Untranslated <<https://theuntranslated.wordpress.com/2014/12/05/the-great-untranslated-megas-anatolikos-by-andreas-embirikos/>>.